

Rusorintakertun alalajien ja omaksi lajikseen erotetun rätinärusokertun (*subalpina*) pesimäalueet Shirihain ja Svenssonin (2018, Handbook of the Western Palearctic Birds) mukaan.

Rusorintakertut

– yksi, kaksi vai kolme lajia

Rusorintakerttujen taksonomia on muutoksessa, minkä takia rareiteettikomitea tarkasti uudelleen Suomen havainnot. Toistaiseksi Suomesta on havaintoja vain itäisen alalajiryhmän linnuista. Miten alalajit erotetaan toisistaan?

Välimeren alueella pesivä rusorintakerttu on jaettu useisiin alalajeihin, joista osalle on esitetty myös omaa lajiasemaa. Niin Suomen tällä hetkellä noudattaman Euroopan rareiteettikomiteoiden taksono-

misten suositusten (AERC TAC) kuin *International Ornithology Congressin* (IOC) seuraaman taksonomian mukaan keskisellä Välimerellä (Baleaarit, Sardinia, Korsika ja Pohjois-Italia) pesivä alalaji on hiljattain erotettu omaksi lajikseen, rätinärusokertuksi (*Sylvia subalpina*). Tämän

Itäisellä rusorintakerttukoiralla punertava keskittyvä tyypillisesti rinnan yläosaan, valkoinen viiksijuova on voimakas sekä toiseksi uloimman pyrstösulan valkoinen jatkuu sulan kärjestä kiilana sisähöytyä pitkin. Hanko 5.5.2015. AKI AINTILA

Museoaineisto tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tutkia rinnakkain eri taksoneita. Vasemmalla on neljä rätiinärusokerttua (*Sylvia subalpina*), keskellä neljä itäistä rusorintakerttua (*S. cantillans albigstriata*) ja oikealla neljä läntistä rusorintakerttua (*S. cantillans iberiae*). JYRKI NORMAJA / NATURAL HISTORY MUSEUM, TRING

länsipuolella esiintyvät rusorintakertun (*Sylvia cantillans*) alalajit *iberiae* Pyreneiden niemimaalla ja *inornata* Pohjois-Afrikassa. Itäisellä Välimerellä esiintyvät puolestaan nimialalaji *cantillans* Italian niemimaalla ja Sisiliassa sekä alalaji *albistriata* Balkanilla ja Länsi-Turkissa. Myös läntisille ja itäisille alalajiryhmille on joissakin tuoreissa julkaisuissa esitetty lajiasemaa.

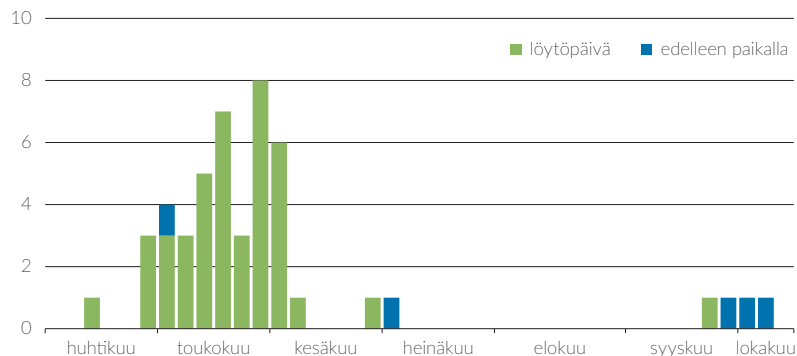
Tämän taksonomisen turbulenssin takia BirdLife Suomen rareteettikomitea kävi läpi kaikki Suomen van-

hat rusorintakerttuhavainnot ja selvitti, mitkä yksilöt on mahdollista määrittää tarkemmin laji- tai alalajitasolle.

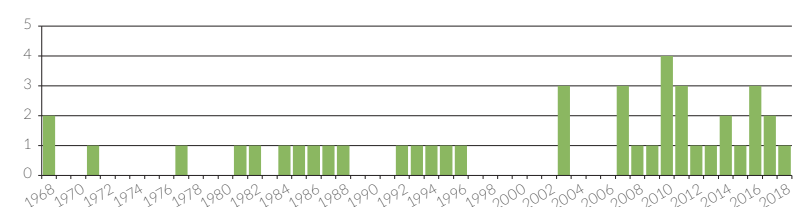
Yhteispohjoismainen linja

Tarkistustyössä tehtiin yhteistyötä Pohjoismaiden rareteettikomiteoiden kanssa, sillä sama prosessi on ollut käynnissä muun muassa länsinaapurissamme. Rusorintakerttujen osalta linnut luokitellaan läntiseen (*iberiae* ja *inornata*)

Useimmat rusorintakertut on Suomessa havaittu toukokuussa mukaan lukien havainnot, joihin sisältyy rätiinärusokertun mahdollisuus. Laji on havaittu neljästi huhtikuussa ja seitsemän kertaa kesäkuun alussa. Näiden lisäksi on vain yksi kesä–heinäkuinen ja yksi syys–lokakuinen havainto.

Suomessa on viime vuoden loppuun mennessä havaittu 42 rusorintakerttua mukaan lukien rätiinärusokertun mahdollisuuden sisältävät havainnot. Havaintomäärät ovat viime vuosina olleet kasvussa.

sekä itäiseen (*cantillans* ja *albistriata*) alajiryhmään.

Yhteisen linjan perusteella yksilöiden luotettava määrittäminen alajiryhmätasolle ulkoisten tuntomerkkien avulla koskee vain keväisiä ja kesäisiä itäisen alajiryhmän koiraita. Naaraiden, syksyisten lintujen sekä läntisten koiraiden alajimääritys on höyhenpuvun perusteella niin vaikeaa, että se edellyttää linjauksen mukaan DNA-analyysiä. Eri taksonit eroavat DNA:n perusteella.

Eroja pyrstössä, vatsapuolella ja äänessä

Itäisen alajiryhmän koiraiden määrittämisessä käytetään kolmea tuntomerkkiä: toiseksi uloimman pyrstö-

sulan kuviointia, vatsapuolen väritystä ja kutsuääntä. Koska kaikissa yksittäisissä tuntomerkeissä on vaihtelua, vähintään kahden tuntomerkin piti puoltaa määrittystä, jotta yksilö voitiin hyväksyä itäisen alajiryhmän yksilöksi. Koirailakin on jonkin verran muuntelua alapuolen värityksessä ja toiseksi uloimman pyrstösulan kuvioinnissa, minkä takia harvinaisuuskontekstissa läntisten koiraiden määrittäminen vaatii DNA-analyysin.

Nuorten lintujen pyrstösulissa ei ole eroja alajien välillä, mutta ensimmäisen sulkasadon jälkeen pyrstösulkien kuvioinnin erot tulevat näkyviin. Tyypillisellä itäisellä rusorintakertulla on vaihtuneessa toiseksi uloimmassa pyrstösulassa selkeä höyhenen kärjestä

Lemlandin Lågskärillä 15.5.1993 kuolleen itäisen rusorintakertun pyrstösulat (vasemmalla). Huomaa toiseksi uloimman pyrstösulan syvä valkoinen kiila. Alajajilla *iberiae* (oikealla) pyrstösulissa on tyypillisesti valkoista vain sulan kärjessä (lintu pyydetty Etelä-Ranskasta). ALEKSI LEHIKONEN / HELSINGIN YLIOPISTON LUONNONTIETEELLISEN KESKUSMUSEON KOKOELMAT

Rätinärusokertun vatsapuoli on pinkki tai lohenpunainen, ja valkea viiksijuova on melko heikko. Mallorca, Espanja 24.4.2015. VILLE-VEIKKO SALONEN

Läntisellä inornata-alalajin rusorintakertulla punertava värisävy jatkuu rinnasta tasaisena aina vatsaan asti. Huomaa myös melko kapea valkea viiksijuova. Marokko 30.4.2019. VILLE-VEIKKO SALONEN

sisähöyryä pitkin työntyvä valkoinen kiila. Tämä on havaittavissa myös hyvälaatuisista maastossa otetuista valokuvista. Läntisiltä alalajeilta ja rätinärusokertulta valkoinen kiila puuttuu normaalisti, mutta joillakin yksilöillä voi olla valkea kiila.

Itäisten rusorintakerttujen vatsapuoli on yleensä selkeästi kaksivärinen: ruostenoranssi sävy keskittyy voimakkaasti rintaan, kun taas vatsa on valkeampi. Läntisillä koko vatsapuoli on tyyppisesti voimakkaamman tiilenpunainen. Lisäksi valkoinen viiksijuova on itäisillä keskimäärin leveämpi ja kontrastoituu voimakkaammin punertavaan rintaan kuin läntisillä. Rätinärusokertulla vatsapuoli on laajalti hailakan lohenpunainen eikä värisävy ole yhtä intensiivinen kuin itäisillä tai läntisillä rusorintakertuilla.

Kutsuäänet eroavat selvästi. Läntisten lintujen kutsuääni on hernekertun tai ruokokerttusen taksunaa muistuttava "tsek" tai "tsäk". Itäisillä alalajeilla kutsuääni on puolestaan r-pitoisempi "tret". Rätinärusokertun kutsuääni on puolestaan nimensä mukaisesti kuiva rätiä "trrrrrr". On hyvä muistaa, että myös muiden taksonien kutsuääni voi kuulostaa rätiäsevältä, mikäli ne toistelevat sitä kiihtyneenä.

Rusorintakertun osuessa kohdalle kannattaa yrittää tallentaa linnun kutsuääntä, jolloin äänen analy-

Itäisen alalajiryhmän rusorintakertuilla myös naarailla voi olla havaittavissa heikkoa valkeata kiilaa toiseksi uloimmissa pyrstösulissa koiraiden tapaan. Kokkola, Tankar 4.6.2011. TONI UUSIMÄKI

sointi on jälkikäteen luotettavampaa. Vain harvoista Suomen linnuista kutsuääntä on kuultu saatika dokumentoitu äänittein.

Suomen havainnot

Suomesta on hyväksytty yhteensä 42 havaintoa rusorintakertuista. Näistä 16 tapauksessa voitiin sulkea rätinärusokertun mahdollisuus pois äänen tai valokuvissa näkyvän vatsapuolen värisävyn perusteella. Vain harvoista linnuista oli käyttökelpoisia valokuvia toiseksi uloimman pyrstösulan värityksestä tai kutsuäänen kuvausta/äänitettä. Lopulta kahdeksan yksilöä pystyttiin määrittämään itäisen alalajiryhmän yksilöiksi.

Ainoastaan 4.6.2011 Kokkolan Tankarissa rengastettu naaras pystyttiin DNA-analyysin avulla määrittämään itäiseksi. Loput seitsemän itäisen alalajiryhmän yksilöä olivat koiraita, jotka määritettiin maastotuntomerkkien perusteella. Eriyishuomion ansaitsee tämän alalajiryhmän ensimmäinen havainto Suomesta 28.5.1981. Pyydytetyn linnun pyrstön kuvioinnit on piirretty tarkasti ilmoituslomakkeen yhteyteen. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten tunnollisen tarkasti täytetty ilmoitus voi antaa arvokasta lisätietoa vuosikymmeniä myöhemmin.

Suomen rusorintakertut on tyyppisesti havaittu toukokuussa. Havainnoista 36 koskee koiraita ja kuusi naaraista. Havaintomäärät ovat olleet kasvussa, ja laji on ollut vuodesta 2007 lähtien jokavuotinen.

Ruotsista on yhteensä 82 havaintoa rusorinta-/rätinärusokertusta. Esiintymiskuva on hyvin samanlainen kuin Suomessa: toukokuiset havainnot dominoivat ja elo-lokakuaisia havaintoja on vain neljä. Ruotsin havainnoista 11 on hyväksytty itäisiksi rusorintakertuiksi. Ruotsista on lisäksi kaksi hyväksyttyä havaintoa läntisen alalajiryhmän linnuista sekä yksi rätinärusokerttu. Milloin nämä havaitaan Suomessa?

